

LEARNING TRADITIONAL SINGING IN SERBIAN CLUBS
IN VIENNA – ECONOMIC ASPECTS BETWEEN
AMATEURISM AND PROFESSIONALISM

Miloš Rašić¹

Research Associate, Institute of Ethnography SASA, Belgrade, Serbia

УЧЕЊЕ ТРАДИЦИОНАЛНОГ ПЕВАЊА У СРПСКИМ
КЛУБОВИМА У БЕЧУ – ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ИЗМЕЂУ
АМАТЕРИЗМА И ПРОФЕСИОНАЛИЗМА*

Милош Рашић

Научни сарадник, Етнографски институт САНУ, Београд, Србија

Received: 6 August 2021

Accepted: 1 March 2022

Original scientific paper

ABSTRACT

Serbian clubs in Vienna are cultural, artistic, and sports organisations formed in the 1970s by Yugoslav guest workers, then called Yugoslav clubs. Since the 1990s, due to significant socio-political changes in the home country, the work policies of clubs in Vienna have changed, and they have become Serbian clubs. To learn traditional singing within the folklore sections of the mentioned clubs, the leaders hire pedagogues from Serbia – ethnomusicologists or individuals with completed secondary music schools in the departments of traditional singing. This paper aims to present and analyse several aspects of learning traditional singing in these institutions, focusing on the exchange of different forms of capi-

* Текст је настао као резултат рада у Етнографском институту САНУ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години, број: 451-03-68/2022-14/200173 од 04.02.2022.

1 rasicmilos6@gmail.com

tal - from economic to symbolic and vice versa and reviewing the role of individuals in these systems.

KEYWORDS: traditional singing, education, Serbian clubs in Vienna, economic capital, amateurism, professionalism.

АПСТРАКТ

Српски клубови у Бечу су културно-уметничке и спортске организације, оформљене седамдесетих година XX века, од стране југословенских гастарбајтера, тада под називом југословенски клубови. Од деведесетих година XX века, услед снажних друштвено-политичких промена у земљи матици, мењају се и политике рада клубова у Бечу, те они опстају српски клубови. За потребе учења традиционалног певања у оквиру фолклорних секција поменутих клубова, руководиоци ангажују педагоге из Србије – етномузикологе или појединце са завршеним средњим музичким школама на одсецима за традиционално певање. Циљ овог рада је да представи и анализира неколико различитих аспеката учења традиционалног певања у поменутих институцијама, фокусирајући се на размену различитих облика капитала – од економског у симболички и обрнуто, те преиспитујући улогу појединаца у овим системима.

Кључне речи: традиционално певање, едукација, српски клубови у Бечу, економски капитал, аматеризам, професионализам.

УВОД

У овом раду понудићемо анализу сарадње која се остварује између педагога традиционалног певања и српских клубова у Бечу.² Поменути клубови представљају културно-уметничке и спортске организације које постоје још од седамдесетих година XX века, када су југословенски гастарбајтери у Бечу формирали југословенске клубове (в. Рашић 2017). У клубовима доминирају тзв. фолклорне секције,³ због чега је учење традиционалног певања један од важнијих аспеката њиховог рада.

2 За потребе овог рада одабрали смо традиционално певање, будући да је аспект економије (и кореографије) традиционалних плесова већ обрађен (в. Rašić 2022), док однос стручњака из области народне ношње и дијаспоре остаје за неку наредну дискусију. Сва три аспекта могуће је и заједно посматрати, али би у том случају био неопходан знатно обимнији рад, који би превазишао оквире једног научног текста.

3 Фолклор представља знатно шире поље и може се односити на науку, али и грађу за проучавање, при чему има дугу традицију истраживања у оквиру различитих области – антропологије и етнологије, књижевности, музикологије итд. (више о фолклору и фолклористици в. Antonijević 2010). Ипак, у домену аматерске уметности под фолклором се подразумевају искључиво традиционални плесови, музика и народна ношња. Другим речима, они су знатно сузили дати

Премда у почетку рада клубова учење певања није било развијено до тог нивоа да би се ангажовали стручни појединци, већ су то углавном радили руководиоци фолклорних ансамбала, од формирања Европске смотре, а све интезивније у протеклих десетак година, већина клубова широм западноевропске дијаспоре упошљава педагоге традиционалног певања. За потребе едукације руководиоци клубова у Бечу најчешће ангажују појединце из Србије, који у њихове институције долазе спорадично и са члановима раде на подучавању традиционалним песмама које су им потребне за извођење у већ постојећим кореографијама традиционалног плеса или за друга солистичка извођења. Иако користимо термин *педагози традиционалног певања* у недостатку адекватнијег појма, истичемо да су ти педагози или етномузиколози, који су своје школовање завршили на акредитованим факултетима, или појединци са завршеним средњим музичким школама, на одсецима за традиционално певање. Важно је правити разлику међу овим појединцима, будући да, сходно знању и нивоу образовања, њихове компетенције, морални и етички односи према струци и аспекту рада којим се баве не могу бити на истом нивоу.

Материјал за ову студију прикупљен је антрополошким квалитативним истраживањем – дубинским, полуструктурираним интервјуима, неформалним конверзацијама и опсервацијом. За потребе истраживања интервјуе смо обавили са члановима српских клубова у Бечу,⁴ као и са различитим педагозима традиционалног певања који с њима сарађују.

О економији и традиционалној музици нема много научних радова, нарочито у домаћим оквирима. Један од ретких јесте рад Наиле Церибашић, у којем ауторка даје неколико разлога због чега се традиционална музика ретко спаја с новцем (Ceriбаšić 2013). Први разлог су уврежено мишљење и концептуализација традиционалне музике као идентитетског питања, неспојивог са зарадом. Потом следи идеја о пољу ужитка у које се музика често сврстава, ограничена на поље слободног времена, исто тако неспојива с остварењем прихода. Ту је и читав низ других пракси и мишљења којима се музика издиже од „обичне” материјалне стварности (Ibid.: 54–55). Овим разлозима могуће је додати и стереотипно посматрање фолклорних ансамбала, нарочито оних у дијаспори, као идентитетских места која су базирана на аматерском и самовољном укључивању, чиме се аспект зараде такође увек занемарује.

Делује да се у српској науци о овој теми није писало, будући да су аутори више били окренути повезивању традиционалне музике и њених идентитетских својстава. Идентитетска превирања у земљи, нарочито изражена током

појам, те се под фолклорним увек подразумевају оне секције у оквиру којих се уче традиционални плесови и традиционална музика, зарад сценског извођења.

4 У Бечу тренутно функционише шест различитих клубова, при чему су најактивнији клубови КСД „Бамби”; СКЦ „Стеван Мокрањец” и КСД „Јединство”, док преостала три клуба – КУД „Карађорђе”; КУД „Бранко Радичевић” и КУД „Коло” раде спорадично и са знатно мањим бројем чланова. Током истраживања успостављена је сарадња с прва три поменута клуба, премда су и остали клубови били у фокусу током опсервације различитих манифестација које организује Савез српских клубова у Аустрији.

деведесетих година XX века, те чувени идентитетски *comeback* (Čolović 2014) сигурно су допринели томе да се пажња у већој мери усмери ка анализи везе између традиционалне музике и идентитета. Будући да смо до сада прочитали многе радове који су посвећени поменутој важној теми, сада је могуће устремити се и на друге – исто тако важне аспекте.⁵ Другим речима, као што рад у пољу едукације у сфери традиционалне музике у дијаспори не треба свести искључиво на економски капитал, тако ни ту сферу не би требало искључиво свести на домене очувања традиције и идентитета.

Оно што је сигурно – писање рада овог типа, у којем се тематизује зарада у оним аспектима који су препознати као места чувања идентитета и традиције, а у којима улогу узимају и академски радници – није нимало лако. Такво становиште износи и Џерибашићева, наводећи: „I sama sam se najprije skanjivala bih li se uopće poduzela pisanja ovog članka, a zatim, višestruko sa sobom provjerala do koje je razine primjereno i pristojno govoriti o pojednostima povčanih transakcija” (Ceribašić 2013: 54). Сходно претходно наведеној стрепњи, поменута ауторка рад формира као генерализовану нарацију. Ипак, важно је изаћи из генерализованих нарација и позабавити се конкретним примерима, без интенције приказивања ове теме у облику извештаја жуте штампе. Напротив, тема попут ове представља важан аспект одређених социокултурних система и појединих аспеката академског рада, због чега је апсолутно легитимно започети анализе и покренути различита питања с тим у вези.

КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА МИГРАТОРНЕ ПРОЦЕСЕ

Тренд одласка југословенских радника на привремени рад отпочео је непосредно након Другог светског рата, када су западноевропске земље имале потребу за иностраном радном снагом, која ће помагати у обновама земаља после ратних разарања, али и при покретању различитих фабрика у процесу индустријализације поменутих држава.

Историјски гледано, југословенски државни врх мењао је своје политике емиграције, у складу с општим друштвено-политичким околностима. На самом почетку, током педесетих година 20. века, став државе није био благонаклон према онима који су одлазили на рад у друге земље. Наиме, државни врх се прибојавао да ће се у иностранству створити негативна слика о Југославији као земљи чији радници морају да проналазе благостање ван сопствене државе (в. Dobrivojević 2007: 91; Marković 2009: 8). На рад у иностранство претежно су одлазили неквалификовани или нискоквалификовани радници – бравари,

⁵ О другим аспектима рада у традиционалном певању могуће је информисати се у веома значајном доприносу који је дала Јелена Јовановић, говорећи о певачким праксама у културно-уметничком друштву, користећи се и сопственим искуствима дугогодишњег вокалног педагога у анализираном ансамблу (Jovanović 2016).

стругари, шофери итд. (Ivanović 2012: 51). У почетку међународни уговори нису постојали, те је и статус југословенских радника у западној Европи био знатно лошији (Antonijević 2013: 31). Временом, како се мењала југословенска политика емиграције, доношени су различити закони, правилници, али и упутства, којима је југословенска власт тежила да регулише одласке својих држављана у иностранство, иако никада није до краја успела у спровођењу строге контроле (в. Ivanović 2012: 57; Dobrivojević 2007: 92). С друге стране, западноевропске земље такође су у појединим тренуцима покушавале да зауставе прилив иностране радне снаге, будући да је и само тржиште постало засићено, али и због тога што је развој индустријске технологије смањио потребу за нискоквалификованим радницима (Schierup 1985: 21). Поједини истраживачи чак и нафтну кризу из 1973. године, која је снажно уздрмала светску економију, тумаче као изговор за обуставу запошљавања иностраних радника (Ibid.: 21–27).

Упркос свим тим променама, како политика емиграције у Југославији, тако и политика имиграције у Аустрији, Југословени су у великом броју одлазили у Аустрију и широм западне Европе, формирајући сопствени контекст у којем ће наставити даље да живе. Група ових радника на привременом раду, коју називамо гастарбајтерима,⁶ изузимајући из тог појма било каква пејоративна, а задржавајући сва она симболичка значења која поменути термин у себи носи, оформила је свој културни систем у којем и данас живи и одгаја нове генерације српских миграната – у Бечу, конкретно, сада већ постоје пете генерације српских гастарбајтера.⁷ У овом раду посебно се важном испоставља теза Драгане Антонијевић – да гастарбајтери имају засебан културни идентитет, који испољавају кроз различите облике животног стила, потрошње и материјално-симболичких приказивања статуса (Antonijević 2011: 1015).

О СРПСКИМ КЛУБОВИМА У БЕЧУ

Иако данас говоримо о српским клубовима у Бечу, важна је напомена да су они проистекли и представљају континуитет рада некадашњих југословенских клубова које су током седамдесетих година XX века, широм западноевропских земаља, формирали југословенски радници на привременом раду. Како су у том периоду Југословени схватили да њихов рад неће бити привремен, већ да ће се у Аустрији задржати до пензије или чак до краја живота, јавила се потреба за отварањем одређених места на којима ће се моћи окупљати са својим

6 Више о самом термину гастарбајтер видети у: Vuksanović 1997; Ivanović 2012; Antonijević 2013.

7 Илустрације ради, истичемо чињеницу да данас у Аустрији људи с мигрантским пореклом чине више од 20% укупне популације. У Бечу су људи с мигрантским пореклом још израженији и статистика указује да они чине 40% укупне популације у том граду, при чему је највећи број њих из бивших југословенских република и Турске (Rupnow 2017: 40).

сународницима. Стога, у Бечу је први клуб основан 1970. године, под називом „Интернационални клуб младих Југословена”. Након њега, исте године формиран је и данас актуелни клуб „Јединство”, најстарији клуб иностраних радника у Бечу. Самоиницијативно и самоорганизујући се, радници су формирали поменуте институције. Њихова намера била је да се јаче повежу са својим сународницима, да помогну новим мигрантима који се још нису снашли у Бечу, али и да кроз рад спортских и културно-уметничких секција исказују своју припадност земљи матици (Драгишић 2010: 136; Рашић 2017: 692). Клубови данас имају статус невладиних организација, како су и заведени у бечкој администрацији.

Све до осамдесетих година XX века клубови су деловали као југословенски, руководећи се идеологијом братства-јединства, при чему су се дешавања у земљи матици увек јасно одсликавала и на рад клубова (в. Рашић 2017). Наиме, у клубовима су учествовали становници свих бивших југословенских република, сви народи и све народности. У раду се неговао тзв. „југословенски фолклор”, под којим се подразумевало представљање кореографија у којима су заступљени традиционални плесови и музика свих југословенских република, док су манифестације одржаване током важних државних југословенских празника – 25. мај, 29. новембар итд.

У социјалистичкој Југославији аматеризам је имао важно место у презентацији народне културе и народног стваралаштва, прилагођавајући поменуте аспекте сцени кроз рад различитих аматерских секција – фолклорних, музичких, драмских итд. (Вукановић 2012: 12). Идеја је била да аматеризам буде место на којем ће човек моћи културно-уметнички да се изрази, а не да зарађује за живот (Suprek 1974: 8). Поједини аутори сматрају да су КУД-ови опстали баш због тога што се веровало да у њима „нестају класне разлике међу аматерима, границе између нација се бришу, и разлике између физичког и интелектуалног рада се укидају” (Dedić 1981: 127). Фолклорне секције имале су доминацију од самог почетка у аматерским институцијама. Политике рада ових секција кристалишу се временом, а на њих су утицале укупне околности у држави. Аграрном реформом и индустријализацијом земље мења се демографска и друштвена слика Југославије. Једна од промена била је и та да сеоски плесачи постају део градских КУД-ова. Како то поједини аутори тумаче, они су свој „сеоски начин плесања” заменили „урбаним” (Aguilar 2005: 157). Иако поменута подела делује рогобатно, под њом се подразумева да је у овом процесу дошло до изградње нове технике плесања, која је комбиновала локалне стилове плесања с балетском пластиком. Када је у питању само извођаштво, све фолклорне секције имале су обавезу да презентују плесове свих југословенских република, што поједини аутори тумаче као тежњу политичког врха да Југославију представи као место владавине правде и друштвене једнакости (Aguilar 2005: 181), а други су склонили тумачењу да је ова политика доприносила „стварању осећаја јединства и непосредног искуства мултикултуралности” (Hofman 2012: 76). Кореографи су имали кључну улогу у презентацији „народног стваралаштва” на сцени, они су бирали плесни материјал, трансформисали га и реконструисали у „формално измишљену традицију на позорници” (Maners 1995: 141). Оваквим политикама рада поједини сплетови плесова постају иконички репрезенти одређених

југословенских крајева – нпр. сплетом плесова из Шумадије репрезентовала се Србија, док је „немо коло” било специфични приказ Босне (Maners 2007: 88). На овај начин изграђена је нова уметност – кореографија традиционалног плеса, која постаје репрезент фолклорних секција и, као таква, у целини се преноси у српске клубове у дијаспори. Живот поменуте уметности у дијаспори пратио је ток и развој који је иста уметност доживљавала у матици.

Ипак, крајем осамдесетих година, а нарочито током деведесетих година XX века, друштвено-политичка реалност Југославије и раздвајање њених република снажно су утицали на рад југословенских клубова у дијаспори. Они почињу да се деле према националној основи, услед чега настају национално-етнички клубови (српски, македонски, бошњачки, хрватски итд.), а политике рада се све више огледају у исказивању националних идентитета, напуштајући све оно што асоцира на југословенство и Југославију (Rašić 2016: 697–700).

Данас, српски клубови у Бечу нису променили своје политике рада, већ и даље функционишу према снажним националним идеологијама, водећи се идејама о „чувању традиције” и „чувању идентитета”. Упркос чињеници да у клубовима чланови нису само Срби, већ су то у великом броју, пре свих, Власи, потом Роми, али и други етничитети и националности, руководиоци клубова и њихови званични наративи говоре о тежњама за очувањем српске традиције, српског идентитета, српске баштине итд., што је видљиво у неким од наредних исказа:

М. Р. (72), м.: „Друштво за циљ има да негује културну баштину нашег народа и тако сачува свој национални идентитет. Ми делујемо као једна велика породица од 300 активних чланова. Велику пажњу поклањамо деци, како би научили и очували културну баштину свог народа”.

Б. Н. (70), м.: „Наша највећа директива је да окупљамо српску омладину и децу у Бечу и да учимо српску традицију кроз песму и игру”.

„Kulturno-umetničko društvo 'Stevan Mokranjac' iz Beča osnovano je 1998. godine, sa ciljem da neguje kulturnu baštinu svog naroda i time doprinese očuvanju svog nacionalnog identiteta i time okupi svoj narod u rasejanju.”⁸

У клубовима преовладавају фолклорне секције, где се највише негује српски фолклор, исказан првенствено кроз традиционални плес и традиционалну музику. Клубови учествују на различитим манифестацијама које повезују српске клубове у дијаспори, а једна од кључних је свакако Европска смотре српског фолклора Срба у дијаспори и региону (в. Rašić 2016). Штавише, многи клубови функционишу само током припрема за поменуту смотру, након чега престају с радом и чекају наредни циклус такмичења као повод за поновно активирање.

8 Преузето с: <http://kudstevanmokranjac.com/> (последњи пут приступљено 18. 2. 2022).

„Очување традиције” и „очување идентитета” постављам свесно под наводнике. Иако поједини руководиоци, али и многи сарадници из матице имају истинске жеље да допринесу различитим облицима очувања, истраживања у овом домену показују да, макар када је Беч у питању, ти напори нису до краја успешни, нити у потпуности прихваћени од стране чланова клубова. Наиме, истражујући међу трећим и четвртим генерацијама српских гастарбајтера у Бечу, где смо спровели два велика пројекта о питању интеграције и степену познавања елемената нематеријалног културног наслеђа, добили смо не толико афирмативне резултате.⁹ Омладина у Бечу највише познаје оне елементе културног наслеђа с којима се сусреће у сопственој породици и ту највише знају о припреми различитих традиционалних јела или појединих пића, попут ракије (Antonijević, Banić Grubišić i Rašić 2020: 1053). На питања о традиционалним плесовима и музици, иако се с њима сусрећу веома често на фолклорним секцијама, знали су зачуђујуће мало, чак и о оним општим стварима попут кола у три или руменке. С друге стране, додатно је установљено да осим похађања фолклорних секција, они готово уопште не употребљавају друге важне маркере којима се конструишу национални идентитети – не посећују позоришта, не читају српску литературу, о историји Србије не знају много тога, а српски језик мање-више успешно говоре, али претежно знају да се користе латиничним писмом, док ћирилицу само читају или, у већини случајева, уопште не знају (Rašić 2020: 189 – 233; Antonijević, Banić Grubišić i Rašić 2021).¹⁰ Сходно томе, идеје и тежње ка очувању идентитета и традиције, у овом конкретном случају, представљају озбиљне напоре руководиоца и спољних сарадника, али чланови, који би требало да прихватају и даље одржавају целокупно наслеђе, ипак имају само сведена знања о традиционалним плесовима и музици – често знају само да их репродукују, без других информација о самим феноменима. Другим речима, чак и када чланови истичу да чувају српски идентитет, они нису у стању да препознају и наброје најважније аспекте тог идентитета, те своје исказе своде на таутолошке исказе о томе како су њихов идентитет „игра, песма и обичаји” – о којима, како смо сазнали кроз дубље интервјуе, знају веома мало.

9 Пројекти о којима говоримо су: *Истраживање познавања и очувања нематеријалног културног наслеђа код омладине у Србији и дијаспори*, 2019. године и *Аспекти интеграције треће и четврте генерације српских миграната у Аустрији*, 2020. године, оба пројекта под покровитељством Министарства спољних послова – Управе за сарадњу с дијаспором и Србима у региону.

10 Одласци у позоришта, читање литературе, праћење штампе, учествовање на друштвеним мрежама веома суважни конструктори идентитета у савременим националним државама. Ападурај сматра да су модерни национализми више инспирисани текстовима, попут књига, памфлета, блогова и других сличних садржаја, него заједничким искуством блискости (Apaduraj 2011: 239). Заправо, ови садржаји представљају колективна искуства која појединцима омогућавају да себе доживе као чланове националних друштава или мањих културних група. Другим речима, све је важнија употреба културних производа, док се на „природне чињенице”, попут језика, крви, тла итд., све мање обраћа пажња (Ibid.: 239).

О ИНСТИТУЦИОНАЛНОЈ СТРУКТУРИ, САРАДНИЦИМА И МРЕЖАМА ОДНОСА

Институционалну структуру српских клубова у Бечу чине председник клуба, управа, уметнички руководилац фолклорне групе или руководиоци других секција, чланови клуба и различити спољни сарадници.

Спољни сарадници су појединци из Србије, успешни у свом домену деловања, било да је реч о подучавању традиционалном певању, подучавању традиционалном плесу или његовом приређивању за сцену, аранжирању и извођењу музике за игру, изради народних ношњи или другим сегментима који су релевантни за програмске активности клубова. Када је у питању традиционално певање, као педагози се углавном ангажују етномузиколози или појединци који су завршили средње музичке школе на одсесима за традиционално певање. Сходно томе, важно је истаћи да етномузиколози, дакле, појединци који су факултетски образовани, нису једнаки с другим педагозима певања који су завршили средње школе – разликују се у нивоу знања, али и у погледу одговорности и етичких принципа, о чему ће више речи бити касније.

Да би неко постао спољни сарадник, он мора остварити одређене резултате у земљи матици, за које руководиоци клубова сматрају да су важни: бирају се искључиво они стручњаци који су у аматерском фолклору препознати као ауторитети у свом послу, који предају на одређеним семинарима за руководиоце фолклорних група или чији су ансамбли освајали највиша признања на такмичарским смотрема фолклора у Србији.¹¹

Сараднике – вокалне педагоге најчешће предлаже уметнички руководилац клуба, водећи се претходно наведеним критеријумима, а одлуку о ангажовању доносе председник и управа. Мало је клубова који своје сараднике ангажују да раде редовно, током целе сезоне; они се претежно упошљавају зарад припреме за такмичење на Европској смотри.¹² Ангажман одабраних сарадника за певање подразумева њихове боравке и рад с ансамблима у трајању од неколико дана. За тај посао они добијају уговорене хонораре, а такође им се обезбеђују трошкови пута и боравка.

11 Семинари за руководиоце фолклорних ансамбала представљају засебну тему којој је неопходно посветити целокупно истраживање и анализу. Премда имају дугу историју – одржавали су се још у Југославији, под руководством др Ивана Иванчана – у Србији свој замах добијају од 1990. године, када проф. др Оливера Васић, етнокореолошкиња, почиње да организује „семинаре за учење народних игара”, у оквиру Центра за истраживање народних игара Србије (данас ЦИОТИС). Више о семинарима и неформалним едукацијама видети у: Rakočević 2013.

12 Европска смотра српског фолклора Срба у дијаспори и регион клубовима у дијаспори представља изузетно важну манифестацију, при чему победа на овом такмичењу обезбеђује знатан статусни симбол клубу (у. Rašić 2016: 1014-1023).

ЕКОНОМИЈА САРАДЊЕ

Економију овде не дефинишемо у смислу „чисте економије”, већ јој приступамо са културног аспекта, односно, како то наводе Пол ду Геј (Paul du Gay) и Мичел Прајк (Michael Prayke), окрећемо се култури (2001: 1). Поменути аутори сматрају да скупове процеса које смо донедавно посматрали као економију више не можемо узимати здраво за готово. Уместо тога, важно је у обзир узети културу која је од кључног значаја за разумевање процеса у савременој економији – другим речима, економија је културно условљена (Ibid.). Услужне, али и све друге врсте послова више не можемо посматрати у контексту бинарних опозиција између „економије”, с једне стране, и „културе”, с друге стране, јер послови никада нису искључиво економски или искључиво културни, они су скуп културно условљених пракси, изграђених од делова који су економски и некономски (Ibid.: 4). Становиште слично овом имају и Скот Леш (Scot Lash) и Џон Ури (John Urry), који сматрају да су:

Економија и симболички процеси данас су више него икада испреплетани и међусобно артикулисани; то јест... економија је све више културно условљена... али је и култура све више економски условљена. Тако, границе међу њима постају мање јасне, а економија и култура више не функционишу у односу једна на другу, као систем и окружење (1994: 64).

Индустрија широко дефинисана као „културна” данас је интензивнија него раније и често представља један од јачих сектора за економски раст. С друге стране, у све већем тржишту се у различите производе свесно уписују посебна значења током производње, не би ли се културом изазвала жеља за њиховом куповином. Они који се баве робом и услугама теже да их повежу с посебним културним значењима, упућујући их на тај начин ка потенцијалним купцима (Ibid.: 222).

Слично томе функционишу и услуге вокалних педагога који раде са српским клубовима у дијаспори. Наиме, они учење традиционалних песама конструишу и приказују као „пакет идентитетских маркера”.¹³ Другим речима, педагози у највећем броју случајева српско традиционално певање представљају као

13 Под маркерима идентитета подразумевају се творевине одређене етничке/националне заједнице или групе другог типа, који могу бити симболички, односно нематеријални и материјални феномени (Жикић 2011: 19). Оно што је заједничко свим маркерима, било да су у питању материјални или нематеријални феномени, јесте то што су они увек већ устаљена, обликована и прихваћена значења културних симбола (Ibid.: 10). С тим у вези, посматрамо их као културно својство заједнице, која посредством њих исказује сопствени идентитет. Маркерима групе наглашавају своје заједништво, али уједно успостављају дистинкцију с другим група (Ibid.: 20). Ипак, као маркер идентитета не може служити било који феномен, то су феномени који су увек већ присутни у датој групи, око којих су културно изграђена значења, позната свим члановима дате групе (Прелић 2008; Крел 2014). Ипак, они су и променљиве категорије, зависне од културног, темпоралног и ситуационог контекста (Прелић 2008).

важан део традиције и кључни маркер етничког или националног идентитета, који је неопходно очувати. У том смислу, обуке традиционалног певања постају размењива „роба” у престаџијама које нису чисто економске, већ подразумевају размене различитих видова капитала – поред економског, у игри су још и симболички, па и идентитетски капитали. Мигранти су за размене овог типа, где се добија „пакет идентитетских маркера”, увек заинтересовани, сходно њиховим амбивалентним идентитетима, и осећају неукорењености у двама системима и двама културама (в. Antonijević 2011). Поменути маркери служе им као средства за, макар привидно, остваривање споне са својом или с домовином својих предака. Основна логика ових размена лежи у тежњама за „очувањем идентитета и традиције”.¹⁴

ИСКУСТВА У ПРЕСТАЦИЈАМА

Идеалтипски представљени процеси ангажовања вокалних педагога нису толико шематизовани, већ варирају у зависности од сарадника. Унајмљени сарадници често своја ангажовања продужавају, остварујући тако дугорочну сарадњу са српским клубовима у Бечу. Постоји неколико разлога због којих се то дешава, а најважнији су подстицање ансамбала на рад и одржавање постављеног програма:

Г. Р. (73), ж.: „Није исто доћи и поставити, то неко треба и да одржава... сад, колко су они оспособљени за то... како они долазе на пробе... Треба да будеш један добар и психолог и педагог и просто да ти вршиш ту селекцију и одабир и да их подстичеш на рад”.

Осим поменутог, важна је и цена услуга. Наиме, педагози традиционалног певања, у договору с руководиоцима клубова остварују и дугорочне сарадње, које су обично повезане с нижим хонорарима:

О. М. (91), м.: „Нећу да лупам, нисам ја преговарао са њом, али знам да су ишли на дуге стазе и да су због дугих стаза договорили да не остане та иницијална цена”.

Поједини аутори примећују да је за послове у култури врло важно постојање креативних вештина које се повезују с профитабилношћу, а самим тим условљавају будућност такозваних „нових културализованих економија” – овде препознавање естетике и афективније форме знања постају основа (Allen 2001, 13). Сарадници обезбеђују дугорочну сарадњу с клубовима тако што одговарају свим задацима постављеним пред њих и самостално процењују потенцијале

14 Само питање очувања идентитета и традиције по себи је комплексно и његова анализа би захтевала засебну анализу, будући да је увек отворено питање ко конструише идентитете и како то чини, који елементи се бирају у таквим процесима, као и о којим идентитетима је реч.

ансамбла с којим раде, како би их искористили на најбољи начин, посебно уколико се припремају за одређена такмичења. Саговорница је то сликовито описала на следећи начин:

М. В. (76), ж.: „То је код њих мало овако проблем, што они то тако хоће инстант да их неко научи певању. Пошто су то углавном ансамбли који се спремају за те смотре. Значи, ти си опредељен циљано баш да их научиш те две-три песмице и да видиш које су њихове могућности, да видиш да ли они могу да певају једноглас, двоглас, групно, с музиком, без музике, с пратњом, и тако... Онда сам добила задатак да тамо оснујем групу певача, мушку и женску. Где смо ми онако на брзак овако издвојили мушке и женске певаче и певача солисту и певачицу солисткињу, да наступе исто поводом такмичења – Аустријска смотра фолклора”.

Остварена сарадња функционише по принципу радног односа – председници клубова уживају функцију послодавца, док педагози извршавају послове у домену културних делатности. Испуњење свих задатих критеријума – да ансамбл „пропева”, оствари добар пласман на такмичењу итд. – тада постаје императив. Ипак, у својим исказима педагози традиционалног певања овакве сарадње често карактеришу нелагодним, поредећи их са, стереотипно окарактерисаним, „злим приватницима”:

Б. М. (79), м.: „Код њих је све кроз новац, значи гледају кроз новац. И, онда, наравно, очекују за новац који су дали да им се то исплати”.

Б. М. (79), м.: „Они су мало тако склони, дају ти паре, и онда имају право све да ти раде: и да се деру на тебе, и да те вређају... Вичу – ’ја те плаћам’ – па то ми тек у животу не треба”.

Поменута „бахата понашања”, „зли приватници” и целокупан систем сарадње и учења традиционалног певања, у овом случају, објашњиви су концептом капитала Пјера Бурдијеа (Pierre Bourdieu). Концепт симболичког капитала Бурдије поставља у опозицију с економским капиталом, намеравајући да понуди критику марксистичким виђењима економских капитала као основама друштва. Бурдије тежито ме да редефинише и развије сопствену теорију моћи, постављајући питање да ли моћ у друштву почива искључиво на економском капиталу, како је то претпостављао класични марксизам (Ivanović 2010: 34). За разлику од класичног марксизма, водећи се примерима из такозваних „традиционалних друштава”, Бурдије доказује да економски капитал није пресудан у том смислу, већ да моћ и статус у друштву неретко зависе од симболичког капитала (Burdije 1999: 205–220). Симболички капитал можемо укратко одредити као систем вредности који група сматра значајним и неопходним за сопствени опстанак (Ivanović 2010: 34). И управо је за ову анализу важно Бурдијеово тумачење у којем показује да многе праксе које нису економске имају економску вредност, те да се даље могу претварати у економске облике капитала (Burdije 1999: 214). Другим речима, у појединим друштвима су неекономске праксе много вредније од економског капитала, што Бурдије описује на следећи начин: „Тако, као што

vidimo, simbolički kapital koji, kao prestiž i ugled vezani za jednu porodicu i za jedno ime [...] predstavljaju možda najdragoceniji oblik akumulacije u jednom društvu [...]” (Ibid.: 214). Оно што је још значајно истаћи за поменуте капитале јесте то да се материјални или економски капитал увек може преиначити у симболички или културни капитал, док процес може бити и обрatan (Ibid.: 215).

У српским клубовима у Бечу улагање целокупног чланства, али посебно управе и председника у симболички капитал представља једну од важнијих економија. С једне стране, на тај начин обезбеђује се опстанак и трајање одређене етничке групе – Срба у Бечу, чији су начини презентације културног идентитета обликовани управо изборима руководиоца секција о томе шта ће се приказати као традиција и идентитет дате заједнице и на који начин ће се то учинити. С друге стране, иста та група остварује статусни симбол уколико се добро пласира на одређеним такмичењима српских група у дијаспори – не само да добија одређену награду, већ гостује у различитим емисијама повећавајући сопствену видљивост у систему; деле се чланци и похвале по друштвеним мрежама; врло често, уколико нису једина група у граду, деца из других група прелазе у њихове ансамбле како би радили с „победницима”, и томе слично. На поменутим такмичењима један од истакнутих аспеката који се оцењује јесте и традиционално певање. Сходно томе, будући да је представљено као идентитетски маркер, али и као ставка за оцењивање, чланови српских клубова у Бечу теже овладавању техникама традиционалног певања. У том смислу, традиционална музика – симболички капитал – и хонорари које педагози добијају за свој рад – економски капитал – функционишу према Бурдијевој логици двоструких полуокрета (енгл. *double half-rotation*). Ту, наиме, долази до преиначења капитала – првенствено из економског у симболички – уложен је економски капитал у виду хонорара за педагога, који се управи клуба враћа преиначен у симболички капитал – савладане технике певања, добар пласман на такмичењу, итд.¹⁵

Међутим, да би се дошло до поменутог симболичког капитала који је погодан и за трајније акумулирање, неопходан је рад који захтева материјална и симболичка улагања. Оно што се још улаже у поменути рад јесте време – драгоцени ресурс. О његовој важности сведочи и чињеница да симболичком раду није могуће одредити вредност независно од времена које је у њега утрошено – „поклањање времена или трошење времена представљају један од најскупоценијих дарова” (Ibid.: 215).

Поменуте логике узимају се у обзир и када је у питању одређивање хонорара за педагоге традиционалног певања. Не постоје фиксни хонорари, нити су различити педагози усагласили своја потраживања, већ она варирају у зависности од тога с којим педагогом клубови сарађују и какве захтеве постављају пред њих. Педагози традиционалног певања другачије су позиционирани у хијерархијском

15 Овде је важно истаћи да клубови добијају боље статусе само у оквирима српске заједнице. Њихов статус из перспективе Аустријанаца остаје непромењен. У највећем броју случајева Аустријанци не посећују њихове приредбе и манифестације, док локални политичари долазе само када су предизборне кампање у замаху.

систему, што претежно зависи од видљивости и препознатљивости њиховог рада у земљи матици. Рад ових педагога валоризују руководиоци клубова и, у том процесу, ретко у обзир узимају формалне аспекте и компетенције педагога – нпр. да ли је тај педагог завршио факултет, да ли је запослен у некој научно-истраживачкој институцији и има афилијацију, све су то мање важне ствари за њих. Њима је битно да они имају остварене резултате на смотрема фолклорних ансамбала (и)ли да су предавачи на семинарима за руководиоце фолклорних ансамбала.

Разговарајући с неколико различитих педагога традиционалног певања који често сарађују са српским клубовима широм дијаспоре увидео сам одређене механизме којима вреднују сопствени рад, што је нарочито видљиво у наредним исказима:

Г. Р. (73), ж.: „Ја се, рецимо, сада договарам по сату. Ако радим десет сати, узећу толико. Јер ја не мерим пробу на сат и по или два, ја радим тај дан док су у снази”.

Б. М. (79), м.: „Богами, музичари добијају сто евра по глави, за десет минута. Неко узима педесет евра, неко сто. Е, сад, жале се људи, не могу да исфинансирају то што... Швајцарци су, као, они имају стандард... Просто не могу да прате”.

М. В. (76), ж.: „Па, ја сам први пут кад сам отишла у Монтре, ја сам неко предзнање имала, рецимо да се поставка кореографије креће од шестсто, седамсто до хиљаду евра, е, сад, за то певање се издваја, наравно, мање. Они су мени дали, у Монтреу триста франака, то ти дође као триста евра. Дали су ми те паре зато што сам ја била код њих недељу дана, с тим што ја не радим сваки дан. Неко је у фазону да формира цену да ли ја радим по сату, неко је у фазону да ја радим колико ефективно радим, па онда, рецимо, све остало је мени ишло договор преко М., преко З., да л' се ту сад неко угради, мене ту нико не занима, али, рецимо, ја сам тамо плаћена, ја не волим да радим по сату, јер не волим да ми неко штопује време, јер ја хоћу да добијем резултат. Ја тамо не радим сваки дан, неки пут одем на викенд, неки пут одем на пет дана, неки пут радим сваки дан. Ево, рецимо, у Мокрањцу (Беч) сам радила и две групе певача, и дечју групу, и ансамбл, и солиста певач, и солисткиња певачица, и све сам то радила за два дана и добила сам исте паре као недељу дана у Монтреу што сам радила два дана ефективно, а остале дане сам се шетала, тако двеста евра, триста евра, зависи шта. Ето, тако формирају цену. Ја лично не дозвољавам да ми ту неко диктира како ко, како ко пева, нико мене не, нико ми није замерио ако та група певача не узме неко место. Јер, они виде ефекат, они виде помак, чују да деца певају боље”.

Ангела Мек Роби (Angela McRobbie) даје одредницу „трајно прелазних послова” који се односе на поједине послове у култури, а које карактеришу неодређено запослење, слобода и неформалност (2001: 98). Данас је идеал експресивног посла посредован новим реторикама мобилности, у смислу да су уметници мобилни за непрестана путовања и рад на другим местима; и успеху, да њихов рад увек буде успешан и запажен (Ibid.: 101). Таква виђења у потпуности се поклапају с одређењима рада спољних сарадника клубова. Наиме,

да би вокални педагог био погодан за сарадњу, он пре свега мора бити спреман да долази у градове клубова који га том приликом ангажују. Веома интезиван рад захтева и већу мобилност, о чему сведочи исказ једне саговорнице:

М. В. (76), ж.: „Ја сам од прошле године, од септембра прошле године, до сада (новембар 2015) путовала дванаест пута у Швајцарску, и путовала сам три пута у Беч, то је то. За годину дана само.”

Мобилност, приступачне цене и успех у раду делују као кључни параметри који се узимају у обзир када управа клубова унајмљује сараднике.

Келт Негус (Kelth Negus) посматра културу као праксу, начин живота и репрезентацију, при чему сматра да се све три поменуте ставке повезују у економији (Negus 2001, 116). Разлози за поменута тумачења су следећи: 1) рад оних унутар институција културе требало би посматрати као „начин живота”, с обзиром на то да они нису увек ограничени на формалне професионалне задатке, како је то постављено унутар корпоративног света. Овде се њихов рад протеже кроз различите активности, које на тај начин замагљују конвенционалне дистинкције јавно – приватно, професионалне одлуке – личне преференције и рад–слободно време; 2) погрешно је посматрати ове праксе као примарно економске – рад и активност оних који су укључени у културне продукције требало би посматрати као смислене праксе, које се тумаче и разумевају на различите начине (Ibid.: 116).

Уметничким руководиоцима у Бечу рад у клубовима представља „начин живота”, иако су они готово у потпуности аматери – осим неформалних едукација на различитим аматерским семинарима, немају образовање у адекватној струци за посао којим се баве. Они су тамо свакодневно, неки од њих су и запослени у клубовима, због чега имају већу слободу у раду и промишљању о општим политикама презентације фолклорних секција, којима теже да презентују укупан српски идентитет, који су, опет, сами конструисали кроз своје представе о њему. С друге стране, (повремено) ангажованим сарадницима ово јесте пословна активност у оквиру које остварују економску добит – они претежно раде то што се од њих тражи и немају толику слободу – ограничени су на конкретне професионалне задатке унутар српских клубова у Бечу.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

У савременом капиталистичком свету легитимно је говорити о традиционалној музици и новцу. Премда је облик презентације традиционалне музике у фолклорним ансамблима потекао из социјалистичког контекста и ондашњих културних политика у аматерском сектору, где је овај вид ангажмана третиран као поље у којем појединац треба да се изрази културно-уметнички, а не да од њега зарађује (в. Супек 1974: 8), промена вредности у целокупном друштву, услед озбиљних друштвено-политичких и системских промена, иде у прилог тврдњи да су традиција и зарада спојиви. Етномузиколози и музички

педагози не раде традиционално певање с фолклорним ансамблима у дијаспори само зарад стицања новца, али је и то један од важних аспеката деловања. Капитализам одобрава спајање идентитета, традиције и новца – не само да одобрава, него га подразумева.

Промена из социјализма у капитализам утицала је и на аматерско стваралаштво које је из позиције лаичког и рада из љубави прерасло у професионалније и плаћено деловање. Другим речима, аматерски ансамбли и аматери-руководиоци више нису у потпуности аматери, нити су у потпуности професионалци – налазе се у амбивалентном стању.¹⁶ Док им за потпуни професионализам недостају одговарајуће квалификације и друге институционалне регулације овакве позиције, они, с друге стране, нису ни аматери, будући да су за свој посао плаћени, и то је, често, једина активност којом се баве, а не допунска ентузијастичка делатност.

Сходно претходно реченом, важно је бавити се и економским аспектима традиционалне музике, јер „тежимо ли што цјеловитијој гласбеној етнографији – стандардно знанствено бављење 'политикама и поетикама' треба надоградити 'економијом' која је трећим кључним аспектом гласбених култура” (Seribašić 2013, 56). У вези с тим, својом интерпретацијом прикупљеног материјала о економским аспектима традиционалног певања у дијаспори не желимо унизити или обесмислити праксу, већ желимо указати на трећи, у домаћој науци, занемарени аспект о којем је легитимно писати, нарочито у хуманистичким наукама. Говорити о традиционалном певању у културно-уметничким друштвима у дијаспори, у савременом капиталистичком свету, без осврта на економске аспекте, исто је као говорити о песми, али занемаривати њене речи.

Низ питања могуће је отворити у складу с темом економије и традиције, а на овом месту – традиционалне музике конкретније. Аматерски ансамбли у дијаспори, дефинитивно нису аматерски у пуном смислу, будући да сви сарадници остварују приходе радећи у њима. Прво питање које остаје отворено за даља истраживања јесте – колико је знање тих спољних сарадника заправо „специјалистичко”, да би оправдало финансијска издвајања (в. Ibid.: 65). Наредна недоумица јесте и питање етичности појединаца који учествују у раду као спољни сарадници. Другим речима, питање очувања идентитета и преношења традицијских знања нису маргиналне ствари које може радити било ко, онако како му одговара. У контексту учења традиционалног певања увек је важно правити разлику између етномузиколога који раде, с једне стране, и појединаца који су завршили средње школе на одсецима за традиционално певање – државне или приватне курсеве, с друге стране. Знање и свест ових појединаца нису на истом нивоу, али ни етичка одговорност није подједнака. Све су то питања која остају отворена за даља истраживања, премда делује да би овим темама требало да се позабаве управо етномузиколози унутар својих дисциплинарних оквира.

16 Према дефиницији, бити аматер значи посветити се одређеној активности као нестручњак и повремено учесник, радећи то из задовољства и љубави. То аматеру није професија и не зарађује од поменутих активности за живот, већ остварује друге сатисфакције – уживање, осећај личног задовољства итд. (Stebbins 1977: 588–590).

Овим радом, дали смо само основне нацрте праксе и проблема који се јављају с њом у вези.

Чини се да као могућност и перспектива остаје активни рад на регулисању представљеног тржишта. Његовом законском регулацијом остварило би се још једно поље за рад стручњака из области етномузикологије. Једино на тај начин, да тржиште постане легално и законски препознато, могла би се успоставити јасна контрола, али и параметри ко, на основу којих критеријума и под којим условима може радити у области едукације традиционалног певања у дијаспори. Тако би ови „трајно прелазни послови” (McRobbie 2001: 98) заиста били професије у пуном смислу. За сада они остају у домену сиве економије и неразјашњеног пословног деловања појединаца.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Aguilar, Gaelyn (2005) *Image(a)nation: Dance and Parapolitics of being in the Republic of Macedonia*, unpublished PhD thesis, University of Southern California, Los Angeles.
- Allen, Johnn (2001) „Symbolic economies: the 'culturalization' of economic”. In Paul du Gay and Michael Pryke (eds.), *Cultural economy. Cultural analysis and commercial life*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 39–58.
- Antonijević, Dragana (2010) *Ogledi iz antropologije i semiologije folklor*, Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Antonijević, Dragana (2011) „Gastarbajter kao liminalno biće: konceptualizacija kulturnog identiteta”, *Etnoantropološki problemi* 6 (4): 1013–1033.
- Antonijević, Dragana (2013) *Stranac ovde, stranac tamo. Antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Antonijević, Dragana, Miloš Rašić i Ana Banić Grubišić (2020) „Šta mladi u Srbiji i dijaspori (ne)znaju o nematerijalnom kulturnom nasleđu Srbije?”, *Etnoantropološki problemi* 15 (4): 1037–1058.
- Antonijević, Dragana, Ana Banić Grubišić i Miloš Rašić (2021) „A Decade of Studying Guest Workers Through the Project of the Serbian Ethnological and Anthropological Society”, *Etnoantropološki problemi* 16 (4): 981–1012.
- Apaduraj, Arđžun (2011) *Kultura i globalizacija*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Burdije, Pjer (1999) *Nacrt za jednu teoriju prakse: tri studije o kabilskoj etnologiji*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Ceribašić, Naila (2013) „Prema istraživanju ekonomije tradicijske glazbe u postsocijalističkoj Hrvatskoj”. U Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić (ur.), *Hrvatska svakodnevnica: Etnografije vremena i prostora*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 54–85.
- Čolović, Ivan (2014) *Rastanak s identitetom*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Dedić, Milutin (1981) „Cultural-Artistic Amateur”, *Yugoslav Survey*: 121–40.

- Dobrivojević, Ivana (2007) „U potrazi za blagostanjem. Odlazak jugoslovenskih državljana na rad u zemlje zapadne Evrope 1960–1977”, *Istorija 20. veka* 2: 89–100.
- Драгишић, Петар (2010) „Клубови југословенских радника у Западној Европи 70-их година”, *Токови исјорије* 1: 128–138.
- Du Gay, Paul and Michael Pryke (2001) „Cultural economy: An introduction”, in Paul du Gay and Michael Pryke (eds.), *Cultural economy. Cultural analysis and commercial life*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 1–20.
- Hofman, Ana (2012) *Socijalistička ženskost na sceni*, Beograd: Publish.
- Ivanović, Vladimir (2012) *Geburtstag pišeš normalno. Jugoslovenski gastarbajteri u Austriji i SR Nemačkoj 1965–1973*, Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Ivanović, Zorica (2010) „Kuća kao 'knjiga' koja se čita telom. Kulturna konceptualizacija prostora u teoriji Pjera Burdijea”, *Antropologija* 10 (2): 25–52.
- Jovanović, Jelena (2016) „Annual Concerts of a Cultural-Artistic Society in Serbia: The Clash of Two Different Concepts of Professionalization”. In Liz Mellish, Nick Green and Mirjana Zakić (eds.), *Music and Dance in Southeastern Europe: New Scopes of Research and Action*, Belgrade: ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe and Faculty of Music, University of Arts Belgrade, 134–140.
- Krel, Aleksandar (2014) *Mi smo Nemci: Etnički identitet pripadnika nemačke nacionalne manjine u Vojvodini na početku 21. veka*, Beograd: Etnografski institut SANU. / Крел, Александар (2014) *Ми смо Немци: Етнички идентитет припадника немачке националне мањине у Војводини на почетку 21. века*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Lash Scott and John Urry (1994) *Economies of Signs and Space*, London: Sage.
- Maners, Lynn (1995) *The Social Lives of Dances in Bosnia and Herzegovina: Cultural Performance and the Anthropology of Aesthetic Phenomena*, unpublished PhD thesis, University of California.
- Marković, Predrag (2009) „Izgubljeni u transmigraciji? Srpski gastarbajteri između svetova”, *Hereticus. Časopis za preispitivanje prošlosti* VII (4): 7–24.
- McRobbie, Angela (2001) „From Holloway to Hollywood: Happiness at Work in the New Cultural Economy?”. In Paul du Gay and Michael Pryke (eds.), *Cultural economy. Cultural analysis and commercial life*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 97–115
- Negus, Kelth (2001) „Identities and Industries: the Cultural Formation of Aesthetic Economies”. In Paul du Gay and Michael Pryke (eds.) *Cultural economy. Cultural analysis and commercial life*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 115–132.
- Prelić, Mladena (2008) *(N)i ovdje, (N)i tamo: Etnički identitet Srba u Mađarskoj na kraju XX veka*, Beograd, Etnografski institut SANU. / Прелић, Младена (2008) *(Н)и овде, (Н)и тамо: Етнички идентитет Срба у Мађарској на крају XX века*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Rakočević, Selena (2013) „Tracing the Discipline: Eighty Years of Ethnochoreology in Serbia”, *New Sound* 41 (1): 58–86.
- Rašić, Miloš (2016) „'Praznovanje sopstva': Evropska smotra srpskog folklora kao mesto konstrukcije i komoditizacije identiteta”, *Etnoantropološki problemi* 11 (4): 1005–1026.
- Rašić, Miloš (2017) „Jugoslovenski/srpski klubovi u Beču u istorijskom kontekstu”, *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 65 (3): 687–703. / Рашић, Милош (2017) „Југословенски/српски клубови у Бечу у историјском контексту”, *Гласник Етнологијског института САНУ* 65 (3): 687–703.

- Rašić, Miloš (2020) *Institucionalna konstrukcija i prezentacija identiteta u srpskim klubovima u Beču*, neobjavljena doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu.
- Rašić, Miloš (2022) „Koreografisanje tradicionalnih plesova u sistemu komodifikujućih praksi: primer srpskih klubova u Beču”, *Narodna umjetnost* 58 (2): 221–239.
- Rupnow, Dirk (2017) „The History and Memory of Migration in Post-War Austria: Current Trends and Future Challenges”, in Bischof, G. Adn D. Rupnow (eds.), *Migration in Austria*, Innsbruck: Innsbruck University Press, 37–65.
- Stebbins, Robert (1977) „The Amateur: Two Sociological Definitions”, *The Pacific Sociological Review* 20 (4): 582–606.
- Supek, Rudi (1974) „Sociološki značaj amaterizma”, *Kultura* 26: 8–16.
- Schierup, Carl-Ulrik (1985) „The Immigrants and the Crisis”, *Acta Sociologica* 28 (1): 21–23.
- Vukanović, Maša (2012) *Kulturno-umetnički amaterizam. Snaga kulture*, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. / Вукановић, Маша (2012) *Културно-уметнички аматеризам. Снага културе*, Београд: Завод за проучавање културног развитака.
- Vuksanović, Gordana (1997) *Na putu do kuće... Studija o domaćinstvima i porodičnim odnosima povratnika sa rada u inostranstvu*, Novi Sad: Odsek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu
- Žikić, Bojan (2011) „Kulturni identiteti kao nematerijalno kulturno nasleđe”. U Bojan Žikić (ur.), *Kulturni identiteti kao nematerijalno kulturno nasleđe*, Beograd: Srpski genealoški centar, 7–27. / Жикић, Бојан (2011) „Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе”. У Бојан Жикић (ур.), *Културни идентитетии као нематеријално културно наслеђе*, Београд: Српски генеалогски центар, 7–27.

MILOŠ RAŠIĆ

LEARNING TRADITIONAL SINGING IN SERBIAN CLUBS IN VIENNA –
ECONOMIC ASPECTS BETWEEN AMATEURISM AND PROFESSIONALISM

(SUMMARY)

Serbian clubs in Vienna are cultural-artistic and sports organisations, which have existed in the city since the 1970s, formed by Yugoslav guest workers. Folklore sections predominate in the mentioned institutions, so learning traditional singing is an essential component of their work. To learn traditional singing, club leaders hire pedagogues from Serbia – these are ethnomusicologists or individuals who have graduated from music high schools in the departments of traditional singing. Educators come to clubs, hold singing rehearsals, and through their lectures present traditional singing as an essential aspect of ethnic identity, approaching it primordialistically.

This paper aims to present and analyse the practice of learning traditional singing and the different forms of capital behind these activities and review the roles of individuals in a given system. As amateur institutions such as clubs stemmed from socialist aspirations to form institutions in which the individual would have the opportunity to express themselves culturally and artistically, the initial aspirations were for activities like these to be additional and unpaid, not professional. However, the change of the entire socio-political system from socialism to capitalism changed the mentioned initial ideas, so more and more individuals from the cultural and artistic sector were paid for their work, which put them in an ambivalent state between amateurism and professionalism. Accordingly, the entire cultural and artistic market remained an unregulated field of activity, in which music pedagogues had an essential role, and their activities are the focus of this paper.